CZU: 94(430.21:478)"1878":070(44) https://doi.org/10.59295/lrr2024.17

Problema Basarabiei la Congresul de la Berlin (1878) în corespondența presei franceze

Eugen-Tudor SCLIFOS
INSTITUTUL DE ISTORIE AL UNIVERSITĂȚII DE STAT DIN MOLDOVA
0009-0007-8424-3868

The Question of Bessarabia at the Congress of Berlin (1878) in the correspondance of the french press. After having militarily aided the Russian Empire against the Ottoman Empire, Romania was announced in early 1878 that it would lose southern Bessarabia, but would receive Dobruja as compensation. Romanian diplomats tried to obtain the support of the Great Powers to keep southern Bessarabia, but everything was decided. During the Congress of Berlin in the summer of 1878, French newspapers took a stance on the plundering of Romania, criticizing the fact that the Great Powers did not defend Romania in the issue of southern Bessarabia, claimed by the Russians. French newspapers wrote about the fact that the Treaty of Paris of 1856 no longer existed, because the last clause had been abolished.

Keywords: Southern Bessarabia, Great Powers, Russian Empire, diplomacy, French press, correspondence, Congress of Berlin.

Criza orientală din 1875-1878 și-a pus iarăși „amprenta" asupra României, care pierdea sudul Basarabiei aflat în componența noului stat românesc timp de 22 de ani. Imperiul Rus, după numeroase „tentative" diplomatice eșuate, a reușit în „culise" să obțină acordul de a recupera sudul Basarabiei. În timpul întrevederii de la Reichstadt din vara anului 1876, s-a ajuns la înțelegerea verbală între cancelarul rus M. Gorceakov și ministrul de externe austro-ungar Andrassy că, în eventualitatea unui război cu Imperiul Otoman, cabinetul de la Petersburg va reanexa sudul Basarabiei, iar Austro-Ungaria va anexa Bosnia și Herțegovina[1]. Ulterior, la 15 ianuarie 1877, a fost semnată Convenția secretă austro-rusă, semnată la Budapesta, prin care Rusiei i se garanta încorporarea sudului Basarabiei, în timp ce Austria primea Bosnia și Herțegovina și declararea stării de neutralitate în viitorul conflict cu Sublima Poartă.

În luna septembrie a aceluiași an 1876 a avut loc întrevederea de la Livadia între delegația condusă de prim-ministrul I. C. Brătianu cu împăratul Alexandru al II-lea, cancelarul M. Gorceakov[2]. Această întrevedere a avut o însemnătate deose-

[1] Emil Diaconescu. Acordul de la Reichstadt (1876) și Tratatul de la Budapesta (1877). În: *A. A. R. M. S. I.* Seria III. T. XXV. București: 1943, p. 45.
[2] М. Залишкин. *Внешняя политика Румынии и румыно-русские отношения (1875-1878)*. Москва: 1974, с. 130.

bită, deoarece Brătianu l-a întrebat pe „decidentul" politicii externe rusești: „Bănuiesc că poate veți fi având de gând să ne reluați Basarabia?". Această întrevedere nu a putut da certitudinea că Rusia nu va cere retrocedarea Basarabiei, din moment ce începură negocieri pentru semnarea unei convenții româno-ruse. Mihail Gorceakov, „enigmatic" ca întotdeauna, ar fi pus o întrebare retorică: „Basarabia nu este consacrată prin tratate? Și credeți că nu se vor respecta tratatele"[3], făcând aluzie la tratatul de la Paris din 1856[4]. Ulterior, România s-a angajat în negocieri diplomatice cu Rusia pentru încheierea unei Convenții militare, care să permită tranzitarea trupelor ruse pe teritoriul românesc în războiul cu Imperiul Otoman. Această convenție a fost semnată la 4/16 aprilie 1877, prin care se garanta integritatea teritorială a României.

Deși a sprijinit militar Imperiul Rus în bătălia decisivă de la Plevna, după înfrângerea Imperiului Otoman, România nu a fost invitată la negocierile de pace, iar la începutul anului 1878 a fost anunțată de faptul că Rusia cere „oficial" restituirea sudului Basarabiei pierdut în 1856. Drept „compensație", cabinetul de la Petersburg oferea Dobrogea[5]. În pofida unor acțiuni energice pe plan internațional, atât din partea prim-ministrului Brătianu, cât și a ministrului de externe Kogălniceanu, Imperiul Rus nu dorea să renunțe la ideea reanexării sudului Basarabiei. Marile Puteri au abandonat România în anul 1878 în chestiunea sudului Basarabiei, cerând să accepte „compensația" oferită de cabinetul de la Petersburg.

Congresul de la Berlin din vara anului 1878 urma să fie unul pur formal. Practic, congresul trebuia să fie doar un moment solemn, toate chestiunile în amănunt fiind aranjate în „culise"[6], inclusiv cedarea Basarabiei meridionale către Rusia. Delegații români (Brătianu și M. Kogălniceanu) au prezentat punctul de vedere al României în timpul ședinței din19 iunie/ 1 iulie[7]. Cei doi diplomați au făcut o incursiune în istoria teritoriului dintre Prut și Nistru, anexarea din 1812 a teritoriului care aparținea de Principatul Moldovei, culminând cu faptul că Rusia a garantat integritatea teritorială a României. O cedare a sudului Basarabiei s-ar resimți asupra „autonomiei, independenței și suveranității" tânărului stat român[8]. Discursurile celor doi oameni politici români nu au avut efect, din moment ce Marile Puteri nu s-au arătat interesate de problema sudului Basarabiei.

În continuare, ne vom referi la corespondența parvenită de la Berlin în unele ziare franceze și locul ocupat de problema sudului Basarabiei în relatările corespodenților francezi. Corespondentul unuia dintre cele mai prestigioase ziare franceze „Le Temps", de la Berlin analiza deschiderea Congresului de la Berlin. Fără a fi indicat numele acestui corespondent, aflăm informația că românii sunt numeroși la Berlin. Acesta s-a întâlnit cu ministrul de externe M. Kogălniceanu, cu prin-

[3] Ion C. Brătianu. România și chestiunea Orientului. Reflexiuni, considerațiuni și amintiri. În: *Culegerea de conferințe Războiul Neatârnării*, București: 1927, p. 89.
[4] Nichita Adăniloaie. Relațiile Româno-Ruse în anii 1876-1878. În: *Studii și Articole de Istorie*. LXXVII. 2011, p. 40.
[5] Catherine Durandin. La Russie, la Roumanie et les nouvelles frontières dans les Balkans. Le cas de la Dobroudgea. În: *Cahiers du monde russe et soviétique*. Vol. 20. Nr. 1. 1979, pp. 61-77.
[6] Gheorghe I. Brătianu. Bismarck și Ion C. Brătianu. În: *Revista Istorică Română*. Vol. 5. București: 1936, p. 7.
[7] *Les Protocoles du Congrès de Berlin*. Paris: 1878, p. 48.
[8] Frederick Kellogg. *Drumul României spre independență*. Iași: Institutul European, 2002, p. 271.

țul Ghica, Liteanu (agentul diplomatic român la Berlin) și cu Calimachi-Catargi, însărcinatul cu afaceri român la Paris[9]. Reprezentanții români doreau să participe la lucrările Congresului de la Berlin, dar se părea că nu există un „avocat" pentru a-i susține în acest demers complicat. Diplomații români refuză să cedeze sudul Basarabiei și să primească drept compensație Dobrogea. „Le Temps" analiza primirea delegaților români la Berlin, dar și aprecierile în problema sudului Basarabiei. Ziarul francez arată dezinteresul total al Germaniei față de această problemă importantă pentru români. Românii credeau în Franța și Marea Britanie că acestea vor susține respectarea tratatelor de pace. Pe de altă parte, în culisele congresului se „șoptea" că România nu trebuia să se alieze cu Imperiul Rus. În realitate, ziarul „Le Temps" arată că România nu avea ambiții teritoriale, ci a fost forțată să se implice în războiul ruso-turc. Era lăudat curajul românilor, care nu doreau să cedeze în problema basarabeană[10].

După ce Congresul de la Paris a decis anexarea sudului Basarabiei de către Imperiul Rus, ziarul „Le Temps" scria despre faptul că Petersburgul va ocupa Basarabia românească. Astfel, se recunoștea încă o dată că teritoriul dintre Prut și Nistru era unul românesc[11]. Un alt fapt interesant: corespondentul francez de la Berlin vorbea de faptul că discursurile ținute de Brătianu și Kogălniceanu au plăcut membrilor congresului, însă acestea au fost doar formalități, deoarece puterile au decis cu mult înainte „sacrificarea" Basarabiei[12]. Într-o altă corespondență de la Berlin se analiza în continuare impresia produsă de cei doi oameni politici români, care și-au prezentat admirabil cauza în fața întregii Europe. Corespondentul francez constata că, dacă românii nu ar fi protestat împotriva Rusiei așa de violent, ar fi avut o șansă să păstreze sudul Basarabiei. Este greu de stabilit acest lucru, din moment ce problema retrocedării sudului Basarabiei a fost decisă în „culise" fără participarea României[13].

Ziarul francez „La République Française", după ce Marile Puteri cedaseră sudul Basarabiei către Imperiul Rus, a adoptat o atitudine vehementă[14]. În viziunea acestei publicații, clauza cea mai „dureroasă" era cea privitoare la reanexarea sudului Basarabiei de către Imperiul Rus, care însemna, practic, „ruperea" ultimei „rămășițe" a Tratatului de la Paris din 1856. În consecință are loc spolierea unui stat mic și, cel mai grav, acest teritoriu nu a fost pierdut în urma unui război, ci este „fapta" unui aliat. De amintit, în acest context, că în anul 1877, cabinetul de la Petersburg garantase integritatea teritorială actuală a României în urma semnării Convenției româno-ruse. Se aduceau învinuiri împăratului Alexandru al II-lea, care nu și-a respectat cuvântul dat că nu va face nicio cucerire. Petersburgul avea „amnezie" și uitat că în 1877 a trimis un apel disperat pentru a fi ajutat la Plevna în fața Imperiului Otoman. Drept „mulțumire" aliatului său de nădejde, i-a luat sudul Basarabiei, iar la schimb îi dă Dobrogea, un loc mlăștinos, populat de „nomazi". Dar ce este mai grav, în viziunea ziarului francez pe lângă „rea-credința" demonstrată de

9 *Le Temps,* 17 juin 1878.
10 *Le Temps,* 20 juin 1878.
11 *Le Temps,* 3 juillet 1878.
12 *Ibidem*.
13 *Le Temps,* 4 juillet 1878.
14 *La République Française,* 5 juillet 1878.

împăratul rus, e că nimeni nu s-a ridicat să susțină România la Congresul de la Berlin. Urmează o „tiradă" în adresa a doi oameni politici britanici, lordul Salisbury și lordul Beaconsfield, care prin vorbe arătau pericolul expansiunii rusești, dar s-au făcut complicii unui act de spoliere. Spre finele articolului, tonul ziarului se mai calmează, apreciind că era imposibil de întrerupt negocierile, dar i-ar fi plăcut ca cineva să ia apărarea României în problema basarabeană[15].

Într-un alt număr al aceleiași publicații franceze se făcea aprecierea că diplomații francezi prezenți la Berlin ar fi putut să protesteze contra anexării sudului Basarabiei. Pe lângă acuzele că Rusia nu a procedat corect față de România, dar și politica sa anexionistă, erau criticate atât Austria, cât și Marea Britanie[16]. În viziune ziarului parizian, „nu știu cum vor putea justifica, din punct de vedere moral și practic, Austria și Anglia, atitudinea lor, ele au convocat acest congres în numele respectului datorat tratatelor, cum se va putea, oare, admite modificarea unei clauze a Tratatului de la Paris, fără a-l desființa și în alte puncte? Spolierea pe care Rusia o impune fostului său aliat ia un caracter cu desăvârșire odios față cu serviciile aduse de români armatelor rusești. Cum va justica, oare, congresul această abrogare a unui articol din Tratatul de la Paris?"[17]. La o analiză mai atentă, putem constata că astfel se încerca de a atenua poziția diplomaților francezi prezenți la Berlin, așa că principalii vinovați erau Austria și Marea Britanie, care au tratat separat cu Imperiul Rus pentru a obține anumite avantaje teritoriale.

Un alt ziar parizian, „Journal des Débats politiques et littéraires", a trimis de la Berlin informații despre Congresul de la Berlin și interpretările date unor chestiuni importante[18]. Într-o corespondență din 4 iulie, ziarul francez aprecia că Congresul punea în „practică" înțelegerile secrete anterioare (aluzie la înțelegerea de la Reichstadt din 1876 cu privire la Basarabia), la care s-a subscris și Marea Britanie. În consecință, „nicio voce" nu s-a ridicat împotriva spolierii României de către puternicul său vecin – Imperiul Rus. Așadar, diplomația europeană a subscris *sic volo, sic jubeo* a Rusiei, care „ștergea" astfel „ultima rămășiță" a Tratatului de la Paris din 1856[19]. Se făcea o paralelă cu momentul Congresului de la Paris din 1856, moment în care clauza privind retrocedarea unei părți din Basarabia care asigura libera navigație pe Dunăre era văzută drept un triumf, iar deja în 1878, la Berlin, nu mai conta. Aflate în rândurile puterilor de „rang secund", Franța și Italia s-au resemnat și au susținut retrocedarea sudului Basarabiei către Imperiul Rus[20].

Deși presa franceză a susținut drepturile românilor asupra sudului Basarabiei, prezentând și argumente privind apartenența acestui teritoriu la spațiul românesc, Marile Puteri au decis să „sacrifice" acest teritoriu pentru propriile interese.

---

15 *Ibidem*.
16 *La République Française*, 4 juillet 1878.
17 Emil Diaconescu. Presa franceză și chestiunea Basarabiei în 1878. În: *Cercetări Istorice*. An IV. Nr. 1. 1928, p. 283.
18 *Journal des Débats politiques et littéraires*, 1 juillet 1878.
19 *Journal des Débats politiques et littéraires*, 4 juillet 1878.
20 *Ibidem*.

Anexa 1. Extras dintr-o scrisoare a corespondentului ziarului „Journal des Débats politiques et littéraires" din 13 iunie 1878. Informații privind retrocedarea sudului Basarabiei către Imperiul Rus.

Il est vrai qu'il tient à la rétrocession de la Bessarabie, et que ce point jette quelque ombre sur le fond de sa pensée. Il a beau dire qu'il s'agit avant tout pour lui, de replacer la Russie dans la situation ou elle se trouvait avant le traité de Paris, situation que la guerre de Crimée avait seule modifiée, ceux qui suivent d'un œil inquiet les progrès du panslavisme se demandent quel besoin l'empire russe peut avoir de ce petit territoire qu'on nomme la Bessarabie. Il ne tient pas évidemment à s'étendre de ce cote sans motif grave, or, ce motif est évident c'est par la Bessarabie que la continuité se trouvera établie entre les éléments slaves du Nord et la Bulgarie qui représentera le slavisme au Midi. La Roumanie cessera ainsi d'être une barrière. On la tournera sur la droite, et, de cette façon, l'idée panslaviste s'étendra de la mer Glaciale a la mer Égée. C'est là le vrai point sur lequel l'Europe doit porter son attention.

Quant à la Roumanie, je vous confirme ce que je vous ai dit hier. Elle ne veut pas céder sur la question de la Bessarabie. Le prince Charles, en prenant la couronne, a juré de maintenir l'intégrité du territoire, il veut tenir parole. L'opinion publique est très surexcitée a Bucarest, et si le Congres décide d'une façon contraire à leurs désirs, les Roumains prendront l'initiative de la lutte à main armée contre les Russes. Or, il parait malheureusement fort probable que le Congrès se prononcera contre eux, et, en dépit de ce que bien des gens ont cru, ils ne seront même pas soutenus par l'Allemagne, bien que leur prince soit un Hohenzollern. Mais le père du prince Charles (le prince Anton), quoiqu'il soit cousin de l'empereur, ne vient jamais a Berlin. Il est au plus mal avec le chancelier de l'empire. De la grand refroidissement entre cette branche des Hohenzollern et la famille royale.

Sursa: „Journal des Débats politiques et littéraires", 18 iunie 1878.

Anexa 2. Corespondența de la Berlin a ziarului francez „Le Sémaphore de Marseille" privind lucrările Congresului de la Berlin în problema sudului Basarabiei și atitudinea față de România.

En suivant avec quelque attention les travaux du Congrès de Berlin, il est impossible de n'être pas frappé de l'indifférence des plénipotentiaires pour la Roumanie.

Les plus petites nationalités orientales sont l'objet d'un tendre sollicitude de la part des diplomates; la Serbie et le Montenegro trouvent des protecteurs, mais la Roumanie est abandonnée de tous, son dévouement, le courage dont-elle a fait preuve, le sang qu'elle a versé dans la dernière guerre sont comptés pour rien et ce petit peuple moldo-valaque, qui a été seul à s'imposer de véritables sacrifices pour faire triompher les armées russes sur le Danube, se voit tenu à l'écart et l'on parle même de lui arracher une province, la Bessarabie, dont le czar revendique la possession, au nom d'un droit qui se trouve défini dans la fable du Loup et de l'Agneau.

Les Roumains n'ont pas toujours, il est vrai, possédé la Bessarabie; ils la perdirent en 1812, par le traité de Bucharest; mais le traité de Paris, du 30 mars 1856,

leur en restitua une portion, qui s'étend le long du bas Danube et le long du Pruth, à partir du coude de Mora jusqu'au lac Yalpug.

On peut dire, en outre, que le fond de la population de la Bessarabie est resté roumain par la langue et par le costume, même dans la partie soumise à la Russie. Ces paysans que l'on rencontre coiffés du bonnet phrygien „cuciola", avec leur front étroit et bas, leurs cheveux tombant en lourdes et longues stalactites sur leurs épaules, leur épaisse moustache, rappelent tout-à-fait les guerniers daces de la colonne Trajane. La Bessarabie, dit M. Hommaire de Hell, forme avec le Danube et le Dniester une lisière de plus de 60 kil. de développement et dont la largeur moyenne ne dépasse pas 80 kilomètres.

Cette lisière, qui s'élargit peu à peu en se rapprochant du littoral maritime, se partage en deux contrées, totalement distinctes, autant par la nature de leur population, que par leur constitution topographique. La partie méridionale, à laquelle les Tartares ont donné le nom de Boudjak, se compose du pays plat qui s'étend au bord de la mer, entre les embouchures du Danube et le cours inférieur du Dniester. Cette région qui présente déjà tous les caractères des steppes de la Russie et ne possède que quelques maigres ruisseaux sans importance, est principalement favorable à l'élève du bétail; l'agriculture, proprement dite, y est peu productive, à part dans quelques localités, le long des cours d'eau, où se sont établies de nombreuses colonies d'Allemande et de Bulgares.

La partie septentrionale confinant à l'Autriche, présente, au contraire, un pays de collines admirablement accidenté, couvert de magnifiques forêts et riche de tous les produits des climats tempérés les plus favorables.

Voilà le pays que la Russie veut s'adjuger, en vertu du droit du plus fort, et pour récompenser ces pauvres roumains du concours qu'il ont prêté aux troupes moscovites. Le Mémorial Diplomatique se demande si l'Europe réunie en Congrès, couvrira de son silence l'iniquité, qui est sur le point de s'accomplir et si, après avoir assisté impassible à cette spoliation, elle dira comme Pilate: Je m'en lave les mains.

Il est de fait que les puissances signataires du traité de Paris se préoccupent assez peu des Roumains; personne n'élève la voix en leur faveur au sein du Congrès et M. de Bismark lui-même qui devrait avoir quelque tendresse pour le prince Charles de Hohenzollern ne fait aucune opposition aux projets de la Russie. L'Angleterre montre la même tiédeur et l'idée ne lui est pas venue de protester contre les prétentions du czar sur la Bessarabie.

Cette atitude de la diplomatie britannique irrité au plus haut point un membre de la Chambre haut, lord Grey, qui a déjà interpellé lord Salisbury.

Lord Grey ne se contente point de protester à la Chambre; il vient d'adresser au Times une lettre où il s'élève avec vivacité contre ce qu'il appelle la spoliation de la Roumanie. Il rappele que le territoire convoité par la Russie a été assuré à la Roumanie par un traité que la Russie elle-même a signé comme les autres grandes puissances. Il n'existe ni motif ni prétexte pour le lui enlever; la demande de la Russie est fondée sur cette seule considération qu'elle désire ce territoire et qu'elle est assez forte pour le prendre. Ce serait „purement et simplement du brigandage".

Lord Grey appelle les choses par leur nom, mais sa vertueuse indignation n'est guère partagée par les diplomates qui représentent le cabinet de Londres à Berlin. Ce n'est pas d'aujourd'hui que nous assistons au spectacle qui irrite à un si hait point l'aristocratique correspondant du Times; notre siècle a vu des spoliations autrement scandaleuses et, ce qu'il y a de triste, c'est que l'Angleterre n'a rien fait pour s'y opposer.

Sursa: Le Sémaphore de Marseille, 28 iunie 1878.

Anexa 3. Corespondența de la Berlin a ziarului francez „Journal des Débats politiques et littéraires" privind înțelegerile secrete anterioare congresului și atitudinea în problema sudului Basarabiei. Atitudinea Marilor Puteri. Despre admiterea lui Brătianu și Kogălniceanu de a-și prezenta cauza în fața Congresului.

Le Congrès continue à enregistrés un à un les arrangements antérieurs concertés secrètement entre les trois cours du Nord, et auxquels l'Angleterre, après nombre de façons, a fini par accéder. Pas une voix ne s'est élevée contre la spoliation de la Roumanie conçue par la Russie bien avant la guerre, approuvée aussitôt par le cabinet de Berlin et acceptée par l'Autriche dès l'entrevue de Reichstadt. L'Europe a docilement souscrit au *sic volo, sic jubeo* de la Russie, qui efface la dernière trace du traité de 1856. Le lendemain, elle a admis la Russie, sans mot dire, dans la commission riveraine permanente du Danube. Pour mesurer la portée de ce sacrifice des articles 20 et 21 du traité de Paris relatifs à la Bessarabie, sacrifice accompli d'un cœur si léger, il suffit de rappeler qu'à l'époque du Congrès de Paris on exaltait cette clause du traité qui écartait la Russie des rives du Danube, comme le plus grand triomphe pour l'Europe et comme le principal gain de la guerre de Crimée. Il ne sera pas inutile de se souvenir aussi qu'on attachait alors une si grande importance à cette clause, que Lord Palmerston a proclamé son acceptation par la Russie comme condition *sine qua non* de la paix et qu'il a déclaré vouloir rompre plutôt le Congres que de céder sur ce point. On voit combien loin de ce point de vue sont aujourd'hui lord Beaconsfield, lord Salisbury et avec eux l'Europe entière.

Résignées à suivre les autres puissances en ce qui concerne la rétrocession de la Bessarabie, la France et l'Italie ont voulu du moins adoucir aux Roumains l'amère pilule en demandant que la Dobroutscha, qu'on leur donne en échange, fut augmentée d'une assez large bande de territoire allant de Silistrie, et y compris cette ville, jusqu'à Kavarna. Cette adjonction seulement aurait donné une valeur réelle a la Dobroutscha, qui sans cela, n'en a presque aucune, du moins aux yeux des Roumains. L'Angleterre, probablement par remords, a soutenu cette proposition qui devait servir de baume à leur cœur ulcéré. Mais la Russie n'a pas voulu pousser aussi loin sa générosité, et on a fini par ajouter à la Dobroutscha une bande beaucoup plus étroite, ne comprenant pas Silistrie et allant jusqu'à Mangalia, sur la mer Noire. Les plénipotentiaires roumains n'en sont pas enchantés et trouvent qu'ils resteront toujours séparés de leur nouvelle acquisition par des marais infranchissables. Mais que peuvent-ils faire contre la volonté de toute l'Europe, sinon protester – et accepter ? MM. Bratiano et Cogalniceano ont dû déjà se regarder comme heureux et suffisamment honorés de ce que le Congres les a

admis devant lui et qu'il a condescendu à écouter, par une si grande chaleur, leurs griefs et leurs vœux, leurs lectures et leurs discours. Encore, avant de commencer, M. de Bismarck les a-t-il avertis assez vertement, et du ton qu'on lui connaît, que, s'ils dépassaient certaines limites de la liberté de parler, il serait obligé de leur retirer la parole et de les prier de rentrer chez eux. Aussi, lorsque, ayant fini, ils se retiraient, quelques plénipotentiaires compatissans, voulant sans doute les consoler d'avoir parlé a des statues de marbre, leur ont-ils gracieusement proposé de les accompagner au buffet, mais les pauvres Roumains, qui avaient bu leur calice d'amertume jusqu'à la lie et qui avaient le cœur trop gros pour gouter des rafraîchissements, ont décline, en remerciant, cette offre amicale.

Sursa: „Journal des Débats politiques et littéraires", 4 iulie 1878.

Anexa 4. Articol al ziarului „ Le Siècle" intitulat „Deznodământul incidentului român" privind sudul Basarabiei și soluția găsită de diplomația europeană.

Dans sa dixième séance, le congrès a tranché la question roumaine en se montrat plus accommodant sur la forme que sur le fond à l'égard de la Roumanie. Ses délégués, MM. Cogolniceano et Bratiano avaient été invités à exposer devant le congrès leurs objections au traité de San-Stéfano. Les réclamations qu'ils ont fait valoir ont porté principalement sur deux points: sur une indemnité pour la participation de l'armée roumaine à la guerre russo-turque et sur la prétention de la Russie d'imposer à la Roumanie un échange de la Bessarabie contre la Dobrutcha.

Le congrès n'a pas abordé la discussion du premier point, mais sa décision ne saurait être douteuse: ce sera une fin non-recevoir, l'Europe n'ayant aucune raison d'intervenir dans le débat qui est survenu entre les deux alliés d'une guerre entreprise malgré elle. Il ne lui appartient pas, si elle a quelque souci du repos continental, d'encourager d'une façin quelconque de pareilles réclamations. Mais elle ne saurait manifester la même réserve en ce qui touche la seconde réclamation: il y a là des intérêts d'ordre européen directement engagés.

Lorsqu'en 1856, il a été décidé au congrès de Paris que la Russie serait tenue à abandonner la Bessarabie à la Roumanie, l'Europe a obéi à une double préoccupation: elle a voulu d'un même coup assurer la libre navigation du Danube et élever un obstacle à une marche envahissante des armées russes sur Constantinople, que les patriotes moscovites se plaisaient déjà à appeler Zagrad, „la ville de czars".

Les événements survenus depuis lors auraient-ils modifié la situation en Orient au point de rendre l'Europe entièrement indifférente à la destruction de son oeuvre de 1856? On ne saurait l'admettre: plus que jamais il importe à l'Europe que les clefs du Danube ne soient pas livrées aux mains de la Russie, ni de faciliter au puissant empire russe une nouvelle attaque contre la Turquie, déjà affaiblie par une sorte de premier démembrement. L'ambition russe est très loin d'être satisfaite par les acquisitions directes ou indirectes qu'elle fait tant en Europe qu'en Asie. Elle ne considère ses accroissements territoriaux en Arménie et ses conquêtes morales en Bulgarie que comme de faibles à compte de la banquerote ottomane. Pour elle, une Bulgarie autonome ne sera qu'une nouvelle étape sur la route de Constantinople. C'est même sous le coup de cette pensée que le congrès a

résolu de constituer une Roumélie orientale et a donné à la Turquie le Balkan pour frontière militaire.

Si la logique gouvernait le monde, il eût semblé que le congrès, toujours sous l'empire de cette préoccupation, eût dû ne pas consentir à la rétrocession dde la Bessarabie. Il eût dû non-seulement maintenir à la Roumanie la possession de cette province qu'elle tenait de l'Europe, mais il eût été sage de sa part de renouveler en faveur de ce petit Etat la déclaration colective de neutralité qui protége la Belgique et la Suisse, contre les entreprises de leurs puissants voisins. Mais la crainte de compromettre la conclusion de la paix a déterminé le congrès à capituler, ce qui ne faisait plus aucun doute pour personne depuis la retraite de l'Angleterre, constatée par le mémorandum de Londres. Le congrès ne s'est pas même attaché à sauver quelque peu les apparences en attribuant à la Roumanie une bande de terre comprise entre l'embouchure de la Kilia et la mer Noire. Il s'est rendu à discrétion sur la sommation de la Russie, qui a remporté un nouveau succès, plus complet encore que l'adjonction de Sofia à la Bulgarie.

L'histoire montrera un jour moins de complaisance envers le czar que ne l'a fait le congrès de Berlin: elle condamnera sévèrement l'acte d'insigne ingratitude d'Alexanre II envers son allié des mauvais jours, envers cette brave petite armée roumaine dont le concours lui a été si précieux, qui, devant Plewna, a ramené le succès sous le drapeau humilié de la Russie. Elle ne sera guère plus indulgente envers l'acte de déplorable faiblesse commis par le congrès, qui assure, il est vrai, une paix immédiate, mais qui est plein de menaces pour l'avenir de l'Europe. La décision que le congrès a prise contre la Roumanie ne tend à rien moins qu'à sanctionner, au point de vue internationale, la détestable doctrine: „La force prime le droit".

Sursa: „Le Siècle", 4 iulie 1878.